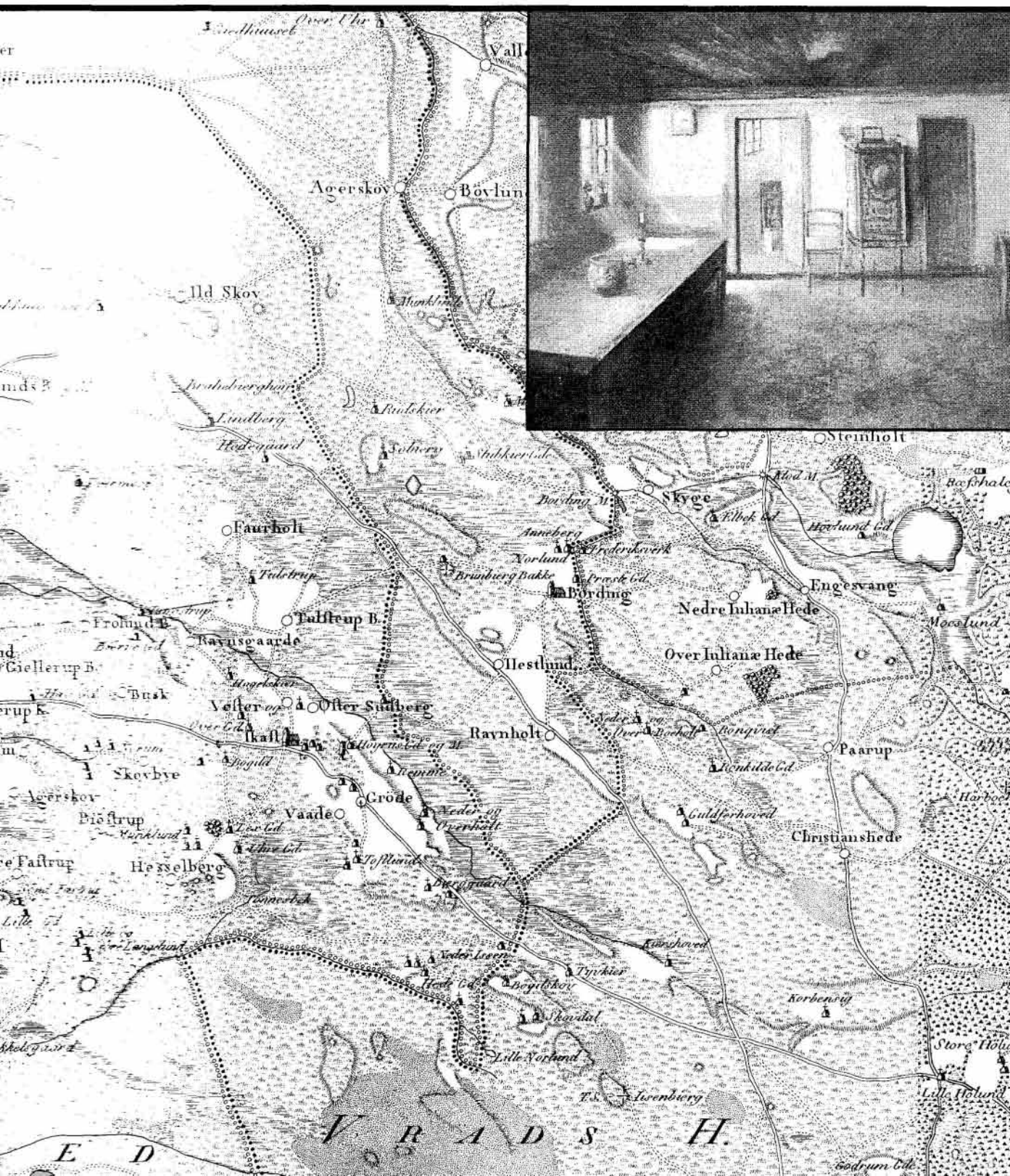

Egnsbogen 1996

Bording/Engesvang/Ikast

Teglgård's historie I

v/Svend Ivan Jørgensen og Jytte Darling Markamp

Navnet Guldforhoved forekommer ifølge Traps Danmark i 1421 og udtaltes på dette tidspunkt som »Guldfarhoffuit«. At stedet allerede i stenalderen har været beboet, vidner de mange stenredskaber, som er fundet i området, om.

I 1586 blev stedet ifølge jordebogen benævnt »Guldforhoffd« og var beboet af Per Christensen og Jens Andersen. På dette tidspunkt og frem til 1664 ser Guldforhoved ud til at være kronens ejendom.

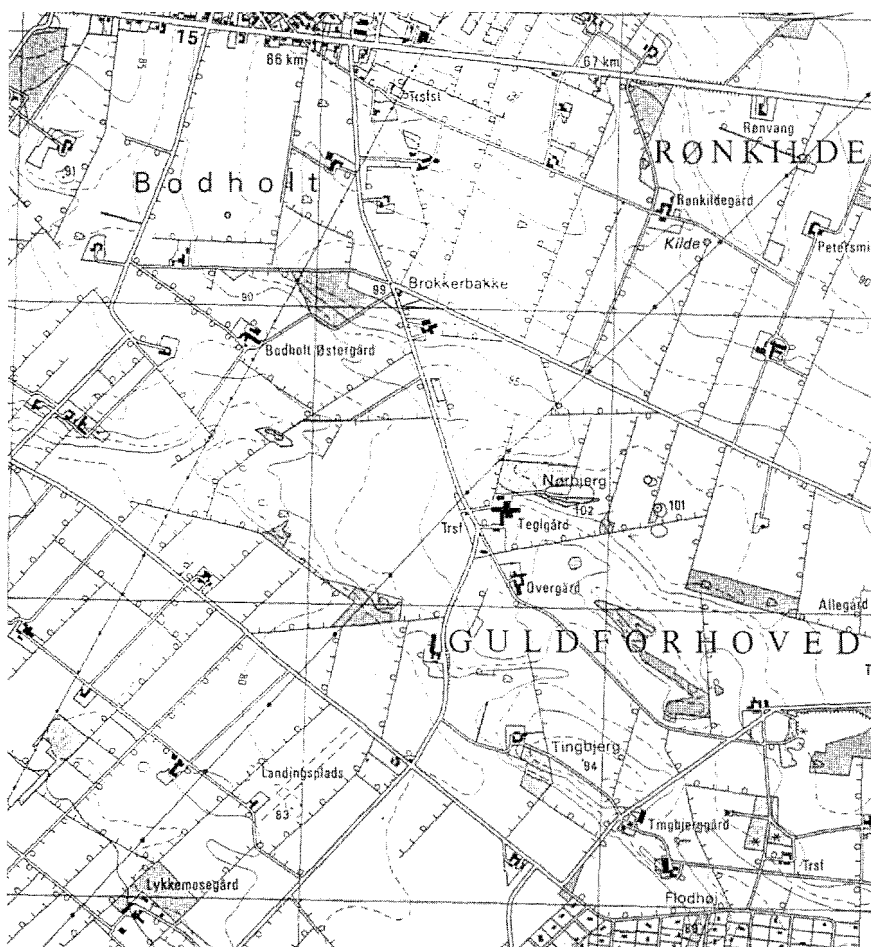
Stednavnet Guldforhoved er ret særpræget og har da også givet anledning til fantasifulde udlægninger i folkemunde. For eksempel den, at manden på Teglgård efter en dødsdom skulle have reddet livet ved hjælp af guldpenge.

Stednavneforskningen har imidlertid en anden forklaring. Hvis vi ser på navnet Guldforhoved bagfra, så betyder *hoved* et markant bakkefremspring i terrænet. Kommer man kørende fra Kærshovedgård mod Bording, er dette bakkefremspring ikke svært at få øje på. Midterste del af navnet – *far* – betyder på gammeldansk et overgangssted, f.eks. over en sumpet lavning. Og en sådan lavning – *Floden* – findes netop i sommerhusområdet syd for bakkefremspringet. Første del af ordet – *guld*, eller på gammeldansk *gull* – kan være en farvebetegnelse forårsaget af de gule græsarter, der har domineret det tørre bakkefremspring, mens lyngheden har domineret nedenfor.

Hvordan stedet har været beboet i tidligere tider, kan man kun gisne

om; men man ved, at før heden og lyngen kom, var der skov på stedet. Det vidner iøvrigt også de mange navne, som ender på *skov*, om. Skoven var egeskov og blev af flere grunde, f.eks. jernudsmeltning, udbrænding af trækul og andre ting, som egetræ kunne bruges til, rovdrevet og forsvandt, hvorefter lyngen tog over. Der er kun ganske små pletter i form af smålunde tilbage af den gamle skov.

Når mennesker har udset sig bosteder, har de vel altid forsøgt at finde de bedste steder, og man så vel efter de steder, hvor den bedste skov stod, eller hvor den højeste lyng groede. Derfor er det nok ikke tilfældigt, at de første mennesker i Guldforhoved har slået sig ned på Teglgårds jorder, fordi en del af gårdens jord er meget god, lermuldet jord. Bostedet bestod først af to halvgårde, beboet af to familier. Se-

Teglgård's historie I

v/Svend Ivan Jørgensen og Jytte Darling Markamp

Navnet Guldforhoved forekommer ifølge Traps Danmark i 1421 og udtaltes på dette tidspunkt som »Guldfarhoffuit«. At stedet allerede i stenalderen har været beboet, vidner de mange stenredskaber, som er fundet i området, om.

I 1586 blev stedet ifølge jordebogen benævnt »Guldforhoffd« og var beboet af Per Christensen og Jens Andersen. På dette tidspunkt og frem til 1664 ser Guldforhoved ud til at være kronens ejendom.

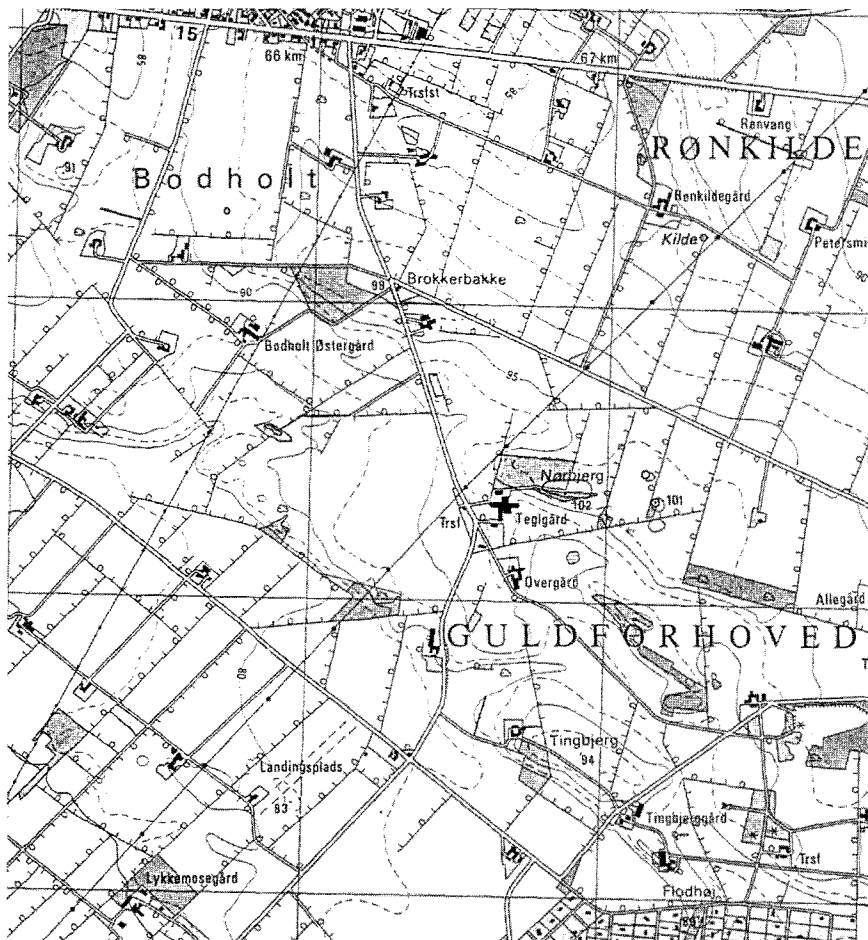
Stednavnet Guldforhoved er ret særpræget og har da også givet anledning til fantasifulde udlægninger i folkemunde. For eksempel den, at manden på Teglgård efter en dødsdom skulle have reddet livet ved hjælp af guldpenge.

Stednavneforskningen har imidlertid en anden forklaring. Hvis vi ser på navnet Guldforhoved bagfra, så betyder *hoved* et markant bakkefremspring i terrænet. Kommer man kørende fra Kærshovedgård mod Bording, er dette bakkefremspring ikke svært at få øje på. Midterste del af navnet – *far* – betyder på gammeldansk et overgangssted, f.eks. over en sumpet lavning. Og en sådan lavning – *Floden* – findes netop i sommerhusområdet syd for bakkefremspringet. Første del af ordet – *guld*, eller på gammeldansk *gull* – kan være en farvebetegnelse forårsaget af de gule græsarter, der har domineret det tørre bakkefremspring, mens lyngheden har domineret nedenfor.

Hvordan stedet har været beboet i tidligere tider, kan man kun gisne

om; men man ved, at før heden og lyngen kom, var der skov på stedet. Det vidner iøvrigt også de mange navne, som ender på *skov*, om. Skoven var egeskov og blev af flere grunde, f.eks. jernudsmeltning, udbrænding af trækul og andre ting, som egetræ kunne bruges til, rovdrevet og forsvandt, hvorefter lyngen tog over. Der er kun ganske små pletter i form af smålunde tilbage af den gamle skov.

Når mennesker har udset sig bosteder, har de vel altid forsøgt at finde de bedste steder, og man så vel efter de steder, hvor den bedste skov stod, eller hvor den højeste lyng groede. Derfor er det nok ikke tilfældigt, at de første mennesker i Guldforhoved har slået sig ned på Teglgårds jorder, fordi en del af gårdens jord er meget god, lermuldet jord. Bostedet bestod først af to halvgårde, beboet af to familier. Se-

nere blev det til to hele gårde, og efter udstykningen blev det til mange gårde, spredt ud over hele ejerlavet. I 1613 bestod »Guld For Hoffuid« ifølge Silkeborg amts jordebog, af to gårde, som beboedes af Christen Christensen på den ene og Jens Pedersen og Kield Jensen på den anden.

Tragedie i Guldforhoved i 1620

I 1620 har retfærdigheden slået klo i et par skørlevnere. Deres sag refereres således i lensregnskabets bilag. To personer er blevet pågrebet på kongl. majestæts gods i Vrads herred i Guldforhoved i Bording sogn. De to personer, som blev pågrebet for skørlevned og løbsagtighed, var Christen Andersen og Anne Jensdatter. Christen Andersen, som var pigens farbror, havde gjort hende gravid, og dette var en meget alvorlig forbrydelse. Begge vedgik forholdet, dog forsøgte pigens i første omgang at forklare, at det var en vejfarende person, som havde gjort hende gravid, men ved barnets fødsel bekendte hun, at det var hendes farbror, der var fader til barnet.

Som nævnt blev de begge arresteret og indsat i fangehullet på Silkeborg slot. Christen Andersen blev ved landstinget i Viborg dømt til døden og henrettet ved halshugning, men forinden måtte han også gøre offentlig skrift i Bording kirke. Anne Jensdatter flygtede fra fængslet, de nærmere omstændigheder ved flugten kendes ikke, men måske har hun fået hjælp udefra. Hvordan det senere er gået den stakkels pige vides ikke.

Omkostninger for fængselsophold og domfældelse fremgår også af lensregnskabets bilag. Anne Jensdatter var fængslet første gang fra d. 11. til d. 16. november. Da hun havde født barnet og udlagde sin farbror som barnefader, blev de begge fængslet igen d. 15. marts, og hun sad til d. 4. april, hvor hun flygtede. Han sad til d. 25. april, hvor han blev henrettet. For dette skulle betales 5 dal. courant.

For en landstingsdom over Christen Andersen og for en opsættelse overfor pigens, som flygtede, skulle betales 2 dal. Landstingsskriverens dreng skulle have 8 skilling i drikkepenge, og ridefogden og hans folk, som bevogtede fangen to nætter i Viborg, skulle have 9 Mk.

Hr. Jacob Skarpretter og hans svende skulle have 3 mark og 4 skilling for at henrette fangen. Til Hans Mestersvend, som begravede den henrettede på marken nedenfor galgebakken, 2 mark. Endvidere skulle Viborg by have 5 mark for leje af sværdet til henrettelsen. Vi klager ofte i nutiden over offentlige udgifter, men de forekom altså også for 400 år siden.

Efter denne sørgelige beretning kan der også fortælles om en mere morsom, som da Ebbe Jensen i Guldforhoved i året 1617 måtte bøde med en ko, fordi »hans Kuen malchet Jens Andersens Kiør«. For familien har bøden nok ikke været så morsom, da det på daværende tidspunkt kunne være et meget hårdt slag for en familie pludselig at skulle undvære en ko. Det var måske deres eneste.

Guldforhoved efter svenskerkrigene

I enevældens tid var det sådan, at kongen udnævnte folk til landets forskellige embeder, og på denne måde følte han nok også en vis forpligtelse til at forsørge enkerne, når embedsmændene døde. Derfor blev gården i 1664 af Frederik d. 3. tilskødet til en Kirsten, enke efter Lauridts Madsen, toldskriver i Øresund.

Gårdene må så nok senere være solgt til landsdommer Peder Luxdorf til godset Fjellebro på Fyn, for denne solgte i 1685 til borgmester Jørgen Hansen i Horsens. Fæstere og beboere var da: Christen Christensen og Jens Jensen, Christen Andersen og Jens Jensen.

Borgmester Jørgen Hansen købte ligeledes gården Kolpensig af Ude Pedersen Colling, sognepræst i

Gosmer og Halling, og i 1692 købte han gården Kiærshoved af Fridrich Hansen, indvåner i Helsingør. Borgmesteren ser ud til at have været en meget velhavende mand. Ifølge Viborg Landstings skøde- og panteprotokoller ejede han meget såkaldt strøgods mange steder i Jylland.

Det ser nu ud til, at Guldforhovedgårdene på et tidspunkt atter er gået tilbage til kronen, for på Frederiksborg slot d. 19. maj 1721 bliver gårdene af Frederik d. 4. tilskødet Bodel Jørgensdatter Høxbrow, som var borgmester Steffen Rasmussen Hofgaards enke i Horsens. Det drejede sig om 2 gårde som var ansat til henholdsvis 3 og 4 tdr. hartkorn, ialt 7 tdr. a 5 rigsdaler pr. tdr. = 35 rigsdaler.

Her bliver ligesom et lille hul i ejerforløbet, for i 1776 hedder ejeren Jørgen Sørensen. Men måske er der alligevel sammenhæng i det, for damen, som kongen solgte gårdene til, hed jo Bodel Jørgensdatter.

Nævnte Jørgen Sørensen sælger i 1776 gården til Thomas Nielsen Rønkilde. Her skal nu lægges mærke til, at det kun er én gård, det drejer sig om, og det kan nu næsten med sikkerhed siges, at det er Teglgård – det fremgår ret tydeligt i det videre ejerforløb.

Jørgen Sørensen ser ud til, efter hvad man kan læse i skøde- og panteprotokollen, at have været i alvorlige økonomiske vanskeligheder, for da han sælger gården til Thomas Rønkilde for en pris af 70 rigsdaler, skulle Thomas Rønkilde betale 50 rigsdaler til etatsråd og landsdommer Rothe på Urup, penge, som Jørgen Sørensen sandsynligvis skyldte denne. Gården må også af en eller anden grund være faldet i værdi, da den nu kun er ansat til hartkorn 2 Tdr. 2 Sk. 1 Fjrk. og 2½ album.

Thomas Rønkilde ser ud til at have ejet både Rønkildegård og Teglgård på dette tidspunkt. Efter hvad man kan læse forskellige steder, får man det indtryk, at han var en vel-

havende mand. Han har også haft store sorger, det kan man læse om i Bording kirkebog, hvor man ser, at hans kone har født mange dødfødte børn, og at hun til sidst døde efter en barnefødsel. Thomas Rønkilde døde i året 1800 og blev i kirkebogen betegnet som en meget retskaffen mand.

Navnet Teglård

Hvorfra navnet Teglård? Ja, navnet kan vel kun fremkomme ved, at der har været teglværksdrift på gården, og det tyder alt da også på, da der findes lergrave på gårdens jord.

Thomas Rønkilde sælger i 1786 gården til Christen Jepsen og Niels Andersen Hampen i fællesskab, købesummen er 280 rigsdaler. I 1790 køber Christen Jepsen Niels Andersen Hampens andel og er nu eneejer af gården, købesummen er da 398 rigsdaler.

På dette tidspunkt var der også noget der hed brandforsikring af værdierne. Derom kan man læse i brandforsikringsprotokollen for Bording sogn. Brandberedskabet i Guldforhoved bestod af følgende: 8 brandspande, 2 håndsprøjter, 4 brandhager, 2 brandstiger.

Alt ser nu ud til at være i god gænge. Efter have drevet gården i 38 år, overdrager Christen Jepsen i 1824 gården til sin søn Niels Christensen.

Der bliver oprettet aftægtskontrakt, og gårdens hartkornsværdi er: 3 Tdr. 7 Sk 3 Fjk $\frac{1}{4}$ Album. For at anskueliggøre, hvor mange mennesker der levede på gården på denne tid, skal der her vises en udskrift af folketællingslisten 1834 for Bording sogn, Guldforhoved:

En gaard

Niels Christensen, 41 år, gift, gårdmand

Else Christensdatter, 33 år, gift, hans kone

Deres børn:

Ane Nielsdatter 13 år

Kristen Nielsen 10 –

Niels Christensen	6 –
Birte Nielsdatter	4 –
Jens Nielsen	1 –
<i>Tjenestefolk:</i>	
Povel Jensen	28 –
Anders Knudsen	24 –
Maren Lasdatter	22 –
Bodil Christensdatter	20 –

I 1839 mageskifter Niels Christensen Teglgården med Bording mølle, som er ejet af silke- og klædehandler Hans Chr Knudsen i København. Denne ejer nu gården frem til 1843, hvor han sælger den til Carl Wilhelm Dencher, som er forpagter på hovedgården Mattrup. C.W. Dencher er født i Mechlenburg, og hans kone Andrea Muusmann var født i Gudum i Vendsyssel.

C.W. Dencher fik privilegium til at oprette et brændevinsbrænderi på gården, med alt hvad dertil hører. I brandtaksationsprotokollen 1848 ser man, at gårdens bygninger bestod af: stuehuset i sønder, det nordre hus, det østre hus, det vestre hus, en brænderibygning og en smedebygning.

Ved C.W. Denchers død i 1847, får hans enke bevilling til at sidde i uskiftet bo. Samme år sælger hun dog gården til en købmand og borger i Århus I.F.W. Røse, med i handelen fulgte også privilegiet til brændevinsbrænderi, kedler, kar og redskaber i brænderiet, fulgte med. Købesummen var 4500 Rbd. Sølv.

Denne ansætter en skotskfødt mand Johan Darling som forvalter på gården, dette hverv varetager han, indtil han i 1851, sammen med Johan Peter Fritz, køber Teglgården. Gården bestod da af matrikelnumrene 1a,1h,1i,1k,1l,1m,1n,1o,. Købesummen var nu 7400 Rbd. Sølv.

Dette makkerpar ejer i fællesskab gården indtil 1873, hvor J.P.Fritz afgår ved døden. Samme år sælger hans enke Johanne Marie Fritz sin halvdel til Johan Darling, som nu ejer hele gården.

Darling overtog også brændevinsbrænderiet, men det ser ud til

at blive nedlagt under hans ejerskab.

Med Darling oprandt nu en god og stabil tid for Teglård. Der var en stor børneflok og et stort folkehold på gården. Johan Darling kom hurtigt til at tage del i sognets ve og vel. I 1855 blev han valgt til sogneforstanderskabet i Bording sogn, og ved den følgende konstituering afløste han pastor Henriksen på formandsposten. I 1858 udtrådte han igen ved lodtrækning, men blev i 1871 atter valgt, denne gang til sognerådet og blev ligeledes valgt til sognerådets formand.

I det følgende afsnit vil *Jytte Darling Markamp* fortælle om sin oldefar og hans familie.

En skotte kom til Jylland

Der har i alle tider været mennesker, som brød op fra deres hjemstavn og begav sig ud i verden for at se og opleve, men osse nok de fleste gange, fordi de håbede på bedre udkomme for sig selv og familien, som de havde ansvar for.

I 1816 rejste min tipoldefar (på min moders side) med sin kone og børn (se senere) til Königsberg i Tyskland. Hans navn var Andrew Darling, født ca. 1773 i Skotland i byen Prestonpans ved Edinburgh, hvor hans far (min tiptipoldefar) drev et saltværk. Det saltværk blev først lukket og nedrevet i 1990, og der byggedes nu beboelsesejendomme på grunden.

Fra Königsberg i Tyskland var der udgået en indbydelse til skotske farmere, at de kunne komme og få jord i Østpreussen på billige vilkår. Men forholdene i det fjerne land skuffede ham, så 3 år efter, i 1819, rejste han derfra med familien.

På Gyllingnæs ved Horsensfjordens udmunding havde der muligvis tidligere boet noget familie. En ejer, John Smith, af gården »Gyllingnæs« var gift med en Jane Elisabeth Darling. John Smith var blevet gift i Altona april 1781 med Jane.

Hvordan slægtskabet er med Darling-personerne vides ikke, men

i hvert fald kommer Andrew Darling til Gyllingnæs med en fuldmagt dateret i Hamburg 1820 fra John Smith. Ifølge den sluttede overenskomst skulle Andrew Darling overtage dyrkningen af »alt det dyrkede og udyrkede land på gården for et tidsrum af 3 år, uden bestyrelse eller kontrollering af nogen. Ligeledes skulle han have omsorg for alle levende kreaturer«. I løn skulle han have 50 p. årligt og desuden for sig og familie fri bolig og levnedsmidler »bestående i sådanne, som godset måtte frembringe«.

Familien var stor. Foruden hus-truen Isabel Darling, f. Jamieson, f. ca. 1788, var der børnene Robert Emlington Darling, f. 1807, Margaret Darling, f. 1810 og Johan Darling, f. 1815, alle født i Edinburgh, Skotland. Sidstnævnte er min oldefar.

Andrew Darlings tid på gården var omme 1. maj 1829. Han købte da Aldumgård i Stenderup sogn, Hatting herred, hvor han boede til sin død 27.3.1831 (58 år gammel). Hans enke flytter til »Abildballegården« i Hornborg sogn, som hun bestyrer indtil sin død 30.4.1838, som 58-årig. Ved folketællingen i 1834 for Hornborg sogn ses familien på Abildballegården:

Isabel Jamieson Darling	48 år
	enke
Robert Emlington Darling	27 år
Margaret Darling	24 år
Johan Darling	19 år
alle tre hendes børn.	

Tilbage til min oldefar Johan Darling.

Efter at hans ophold i 1838-39 slutter på »Abildballegården«, må han formodes at have været på en af de andre gårde, inden han iflg. kirkebogen er medejer af »Teglgård« i Bording sogn, da han 1848 gifter sig med min oldemor Jensine f. Barreth.

Med hende får min oldefar 11 børn, 6 sønner og 5 døtre, hvoraf de

3 sønner og 1 datter dør som små. I 1851 bliver han ejer af »Teglgård« og bliver på den i 31 år, for i 1882 mageskifter han med en gård i Øster Bording, Balle sogn, på hvilken min oldemor dør i 1890, og min oldefar i 1896, 81½ år gammel. Gården bliver ført videre af hans ældste søn Andrew og 2 af hans døtre, og hans næst yngste søn slutter sig til dem. De børn og deres forældre fandt deres sidste hvilested på Balle kirkegård.

Ved sparsommelighed og flid drev mine oldeforældre »Teglgård«. Det blev en gård, man regnede med i sognet. Det økonomiske grundlag var sådant, at der foruden den store familie var 7 tjenestefolk og 1 lærerinde til at undervise børnene. Der fandtes landauer og køreheste, hvad måske nok ikke var så almindeligt på gårdene.

I en del år var oldefar med i sognerådet i Bording og i nogle perioder formand for dette; ligesom han i nogle år har været sognefoged. Han var en af forkæmperne for, at Bording fik en stationsbygning og ikke blot et trinbrædt, da banen blev gennemført fra Silkeborg til Herning.

Som jeg har kunnet læse af det materiale, jeg indtil nu har været igennem, har min oldefar været et udadvendt menneske, et menneske, som har sat sig ind i datidens samfundsspørgsmål, sikkert videbegærlig udover, hvad han har fået af lærdom i skolen. Han var jo så heldig kun at være 5 år, da hans familie kommer her til landet, og derved har han nemmere kunnet tilegne sig sproget her i landet gennem sin skolegang, selvom der jo formentlig er blevet talt engelsk i hans hjem.

Som bærer af navnet Darling (som mellemnavn) har jeg i en stor del af mit voksenliv haft lyst til at forske i min slægt. Den mulighed blev givet mig for små 2 år siden, og jeg må sige, det har været spændende ting, som blev rullet op for en. Og når jeg rigtig fordyber mig i fortiden, er det som om generatio-

ner før mig kommer »mig i møde«. Sommetider ønsker jeg, at det materiale, jeg kommer i berøring med »kunne tale« og fortælle om glæder, sorger, spændende ting og dagligdags ting, som min familie har oplevet, fordi jeg jo ved, med den viden jeg har i dag, at det har været så meget anderledes dengang. Dengang, hvor man trods en lang arbejdsdag, havde tid til hinanden, kom hinanden ved på en helt anden måde, end vi gør i nutidens forjagede tid. En Skotte kom til Jylland, levede, arbejdede, grundlagde en familie, som har efterkommere ud i mange led.

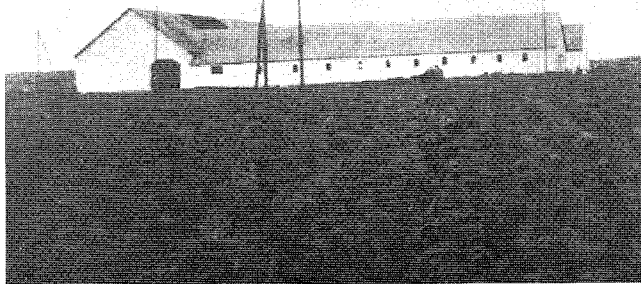
Teglgård efter Johan Darling

Ved et mageskifte i 1882 mellem Teglgård og en gård i Øster Bording, en gård som var ejet af en Daniel Pedersen, er nu Darlings tid på Teglgård forbi. Ved dette mageskifte blev Teglgårds værdi ansat til 40.000 kr, og gården i Ø. Bording til 20.000 kr.

Det går nu meget stærkt med ejerskifterne i de nærmeste år, det vides ikke, om det var den tids »selvskabstømmere« som var på spil, men noget kunne tyde på det.

Allerede samme år sælger Daniel Pedersen til købmand A. Dam i Århus, købesum: 38.000 kr, og denne sælger året efter, i 1883, gården til en anden købmand i Århus, C. Hansen, som ejer den i syv år indtil 1890, hvor han sælger til Jens Olesen som er født i Astrup sogn, Århus amt. Jens Olesen sælger i 1898 gården til I. Christensen. Det ser nu ud til, at bunden er ved at være nået, for det skøde, som udstedes ved denne handel, er et fogedudlægsskøde.

Mads Madsen Langelund køber i 1913 gården af I. Christensen. Han driver den i 16 år, og sælger i 1929 til købmand P.C. Rørsgaard fra Vemb. Medens P.C. Rørsgaard ejede gården, var en kendt mand på Bordingegnen, nu afdøde Peter Jappe, bestyrer på gården. Peter Jappe købte senere en gård i Rønkilde.

Teglgård før branden 1962.

Teglgård efter branden.

Den 27 marts 1936, sælger købmand Rørsgaard Teglgård til gårdejer Holger Pedersen fra Bording til en pris af 45.000 kr. Gården bestod da af følgende Matrikelnumre 1a, 1n, 1bæ og 1bø.

Holger Pedersen ejer nu gården

frem til 1962, hvor han sælger til gårdejer Leo A. Bundgaard, Frølund. Allerede samme år brænder gårdens udbygninger, kun stuehuset står tilbage. Sådan henligger den indtil 1964, hvor Bundgaard sælger til Knud Munk Nielsen.

Knud Munk køber senere nabogården »Overgård«, og hermed er de to gamle Guldforhovedgårde igen under samme ejer.

Teglgård's historie II

v/Knud Munk Nielsen

Det er Teglgårds historie forud, der berettiger en beskrivelse af Teglgårds udvikling siden 1964 – en 30 årig udvikling, der helt analog finder sted på mange andre gårde.

Det var berigende og spændende dage, da Jytte Darling Markamp i marts måned 1991 helt uventet meldte sin ankomst til Bording for at eftersøge viden om sin oldefar. Teglgårds historie, som vi kun kendte så lidt, blev med Jytte Darlings besøg pludselig lagt foran os. Gården og stedet fik mere indhold, mere betydning for os.

Da jeg d. 10 marts 1964 overtog Teglgård, lå den øde og forladt og forblæst. Bygningerne var nedbrændte i nov. 1962, kun et gammelt stuehus lå ensomt tilbage. Selv gråspurvne havde forladt stedet. Brandtomt og omgivelserne var ryddet helt i bund. Ingen have, kun nogle få buske, 5 mindre træer og et kæmpestort ahorntræ, der helt overskyggede stuehuset. Men der var en stor klynge bøgetræer. Det blev

Importerede bøgetræer fra Horsenseggen trives i bedste velgående.

hurtigt til vores lille bøgeskov, som det efterhånden også er lykkedes at få til at blive hvid af anemoner om foråret. Det blev til vores klenodie. Det var de eneste bøgetræer på hele eggen. Vi gættede på, at de var plantet for 100 år siden, men af hvem? Og hvorfor var der pludse-

lig, som noget helt fremmed, blevet plantet bøgetræer på Teglgård? Det ved vi nu. Det var naturligvis »Skotten » Johan Darling, der i 1850'erne tog bøgeplanter med fra Horsenseggen og plantede på Teglgård.

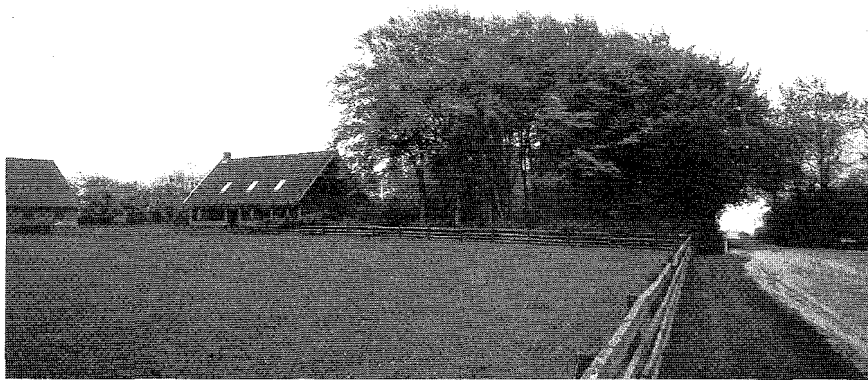
Gården bygges op

Der hørte 127 tdr. l. til Teglgård, hvoraf ca. 20 var hede. Prisen var 352.000. I stedet for bygninger fulgte der en brandforsikringssum med på 178.000 kr. – Der fulgte også en nystøbt sokkel til en vinkelbygning på 1200 m.² Vi valgte at fortsætte byggeriet på den, men fik lavet nye tegninger med indretning til 100 søer, med salg af smågrise for øje. 100 søer var en ganske god flok i 1964.

Byggeriet skulle finansieres – det var ikke nemt. Jeg vil aldrig glem-

Teglgård 1964. Knud Munk Nielsen har påbegyndt byggeriet.

Sådan ser det »gamle« stuehus ud i dag.

me DLR's. vurderingsinspektørs meget kritiske vurdering af mine planer og hvasse blik, da han afsluttede besøget med at sige: » Havde du endda bare haft en kone og 25 køer!« Et glimrende udtryk for hvordan den erfarne og kyndige rådede den unge landmand i 1964.

Man skal aldrig acceptere, når andre siger nej til det, man selv brænder for. D.L.R.'s direktør fra København var lettere at overbevise om det rigtige i byggeplanerne, og så var finansieringen på plads. Det med konen var såre aktuelt, for samtaleemnet i landbokredse midt i 60'erne var netop problemet med at få koner til at flytte ud på landet, og det skulle helst være piger med uddannelse og udejob, så de kunne hjælpe til med indtjeningen. Da Anna var færdig med sin uddannelse som ergoterapeut i 1966, kom der kone på Teglgård og med udejob og så et supplement til indtjeningen. Nov. 64 kom de første søer i stalden. Året efter blev der bygget maskinhus og bolig til gift medhjælper.

Ud i marken

Marken lå lige så trist og øde hen som grunden med de manglende bygninger. Markveje, gamle ukrudtsfyldte hjørner og græsfæner var væk. En fremmed, stor traktor med plov havde slettet fortidens markindeling. Det var let for en ny

ejner at gå til, men her 30 år efter og så en påmindelse om, hvor hurtigt fortiden kan slettes og en vis forståelse af, hvorfor vi har fået en lovgivning, der skal beskytte uberørt hede og naturarealer.

I dag glæder det os, at vi bevarede nogle hjørner af den uopdyrkede hede, men ca. 15 tdr.l. hede skulle naturligvis opdyrkes. En spændende opgave, lidt historisk, men også en noget anden metode end det slid, mange hedeopdyrkere æres og mindes for i Kongenshus Mindepark. For mig var det en opringning til Hedeselskabet, et par dages arbejde for en stor traktor med en kæmpeplov. En præcis gødningsplan medfulgte, det sikrede en stor avl allerede første år.

Hele marken var meget forsømt med gødning. I de første mange år havde vi striber i kornmarkerne efter ujævn gødskning med superfosfat, striber man normalt kun ser efter kvælstofgødskning. Kobbertallene var så lave, at de enkelte steder slet ikke kunne registreres. Vi så striber på marken under kobbertrådene mellem el. masterne med sundere planter, fordi regnen vaskede lidt kobber af trådene. De første år erfarede vi fra dårlige høstresultater, det vi på landbrugskolen havde lært om Liebig's minimumslov: at den gødning, der var mindst af, bestemte høstudbyttets størrelse.

Vi erfarede også, at korn dyrket på en gødningsfattig jord er dårligt foder, der giver mangelsygdomme hos dyrene i stalden. Engang kunne dyrlægen konstatere, at ca 70% af søerne havde bylder i ryggen og foreslog som løsning at sende dem på slagteriet. Jeg fik analyseret kornets fosforindhold, der kun var på godt halvdelen af indholdet i normalt korn. Ved at tilføre ekstra fosfor til søerne forsvandt bylterne efter 3-4 mdr. I samme periode havde vi store problemer med alle 3 ugers grisekuld. Der var flere af grisene, der blev lamme i bagpartiet, så de ikke kunne rejse sig, men slæbte sig frem på enden. En $\frac{1}{2}$ l. saltsyre i vandvognen fordelt til søerne kunne få timer efter, når grisene havde diet et par gange, få dem til at løbe rundt sunde og raske. Der var ubalance i foderets calcium- og fosforindhold. Syren virkede ved at neutralisere noget af calciumet, der virkede som gift, når der var for meget af det i forhold til fosfor.

Rigtig godt blev det først flere år efter, hvor vi begyndte at tilføre ekstra magnesium. Magnesium virker som en slags katalysator mellem calcium og fosfor, og derfor stilles der ikke så store krav til, at forholdet er helt præcist. I alle svinefodringsbøger står der, at magnesium ikke skal tilføres, fordi der er rigelig i kornkærnerne – men det var der bare ikke på Teglgårds forsømte jorder. Næste store problem som følge af ernæringsmangel opstod sidst i 70'erne, hvor slagteriet en dag ringede og fortalte, at der på en måned var død 18 grise på vej til slagteriet, ca. 8% – Det var selønmangel, lidt af dette vigtige grundstof i foderet – og problemet var løst.

Disse erfaringer – oplevelser i egen stald – giver refleksioner til fortiden, hvor syge mennesker ofte med lammelser valfartede til såkaldte »hellige« kilder og engang imellem blev raske, nemlig hvis kilden indeholdt det manglende mineral, der var årsag til sygdommen.

Disse erfaringer gør også, at man næsten kun har hovedrysten tilovers for vor tids såkaldte økologer, som afviser brugen af handelsgødning. Man kan naturligvis ikke i længden fjerne afgrøder fra marken uden at tilføre de grundstoffer, afgrøden fjerner. Hvis man gør det, opstår der mangel- sygdomme, først hos dyrene, senere hos menneskene.

De største landvindinger i disse år har i marken været udviklingen af afstemte NPK-gødninger med mikronæringsstoffer. I fodring af dyrene har det været udvikling af foderblandinger med afstemt mineral- og vitaminindhold. Det er en udvikling, der aldrig bliver færdig. Et eks. fra de allerseneste år er, at fra midten i 80'erne begyndte de store europæiske kulfyrede kraftværker at rense røgen, fordi skovene ikke kunne tåle svovlsyreregen. Rensningen er blevet så effektiv, at alle danske jorder idag skal tilføres svovl med handelsgødning. Allerede i 1987 så vi på Teglgård's mest sandede jorder de første mangelsymptomer uden at nogen vidste, hvad det var.

Det jeg selv oplever, som har haft den største økonomiske betydning, er udover en rigtig fodring, evnen til at styre sundheden i svinebesætningen. Det er især højtryksrensningen, hvor vi ved at vaske staldene, kan bryde smittekæden mellem holdene. Desuden har vi de seneste år fået mange gode vacciner, som kan bekæmpe de tabvoldende svinesygdomme på en naturlig måde – Den i medierne meget udskældte gris på penicillinsprøjten er forlængst en saga blot – der går måneder imellem, at en gris i slagesvinestaldene skal have indsprøjtning med antibiotika. Vi oplever det som lettere end nogensinde at opnå gode resultater og have høj sundhed blandt dyrene. Arbejdet er sat i system, det er de samme ting, der skal gøres hver eneste uge – og så bliver der født godt 100 grise og leveret knap 100 til slagteriet fra Teglgård.

Landsskabsforvandlingen

Det var de forrige generationer, der opdyrkede heden. For 150 år siden skrev H.C. Andersen : »Kom, om føj år heden som en kornmark står«. Men frodigheden – landsskabsforvandlingen – skete i vor tid.

De få triste og nedslidte granhegn blev udskiftet med mange flere tre- eller femrækkede løvtræshegn, godt hjulpet på vej med økonomisk støtte fra EF. Tørkeårene 1975 og 76, der lignede katastrofeår, satte gang i etablering af vandingsanlæg. På få år blev der investeret i så mange anlæg, at 80% af jorden i Ikast Kommune kunne vandes. Dermed blev det muligt at ændre afgrødevalget fra ensidig vårbyg-dyrkning med sort jord 8 mdr. af året til det såkaldte EF-sædskefte, hvor $\frac{1}{3}$ er tilsået med raps og ærter og $\frac{2}{3}$ med korn, hvoraf ca. 70% er med vinterhvede og vinterbyg. I dag er langt de fleste marker grønne 11 mdr. af året. De mange frodige læbælter har mildnet det barske klima. Kunstvanding skabte et stort – og allervigtigst – et sikkert høstudbytte – netop forudsætningen for, at der i de forløbne år er blevet opbygget nogle flotte husdyrsbedrifter både kvæg- og svinebedrifter, ligesom store og sikre kar-

toffeludbytter har gjort det muligt med rene planteavlsbedrifter her på vores egn.

På Teglgård har vi kunnet kunstvande siden 1977. De moderne vandmaskiner er en stor lettelse i forhold til de gamle anlæg, hvor lange rørledninger skulle flyttes hver 3. time; men alligevel skal der præsteres en stor arbejdsindsats for at sikre, at der vandes døgnet rundt i tørre perioder. Ud over den økonomiske nødvendighed ligger der i det at kunne vande og dermed holde sine afgrøder frodige også en løn i form af en vidunderlig følelse af at kunne beherske lidt af naturen. Står man op en sommermorgen ved 3-4 tiden for at flytte vandmaskiner, og det så er en af de morgener, hvor der er blikstille, disen og vanddråberne hænger tungt på bladene, solen er ved at kunne anes og råvildet går endnu fredfyldt midt på markerne, så nærmer man sig som landmand den fuldkomne oplevelse, hvor taknemligheden presser på for at få luft, og Vor Herre kommer tæt på.

Vi har plantet 3,5 km. læbælter og ca. 4 ha. bakker og hjørner. Fugtige områder er udgravet til biotoper til glæde for fugle og vildt – tilsvarende har fundet sted på alle

En sandbanke, der er forvandlet til rekreativt område

Vandingsmaskinen køres i stilling.

landbrug. Et frodigt kulturlandskab er opbygget, derfor har det også engang imellem været lidt bittert at høre på en ofte fremført kritik af, at landbruget driver rovdrift på naturen.

To målsætninger

På Teglgård har vi i alle årene været meget bevidste om at forfølge to målsætninger. Den ene at følge med i landbrugets produktivitetsudvikling, som i de forløbne år har været ikke mindre end 5% om året, og helst være lidt foran, d.v.s. en kontinuerlig udbygning. Den anden målsætning har været at skabe harmoni mellem jordtilligende og husdyrproduktion og arbejdskraft.

Jordtilligendet er udvidet ved køb i flere omgange, når nabogårde ønskede at sælge. I 1984 købte vi nabogården Overgård. I dag har vi 144 ha. og der er forpagtet 38 ha. Vi dyrker i 132 ha. og derudover har vi en brakforpligtelse på 25 ha.

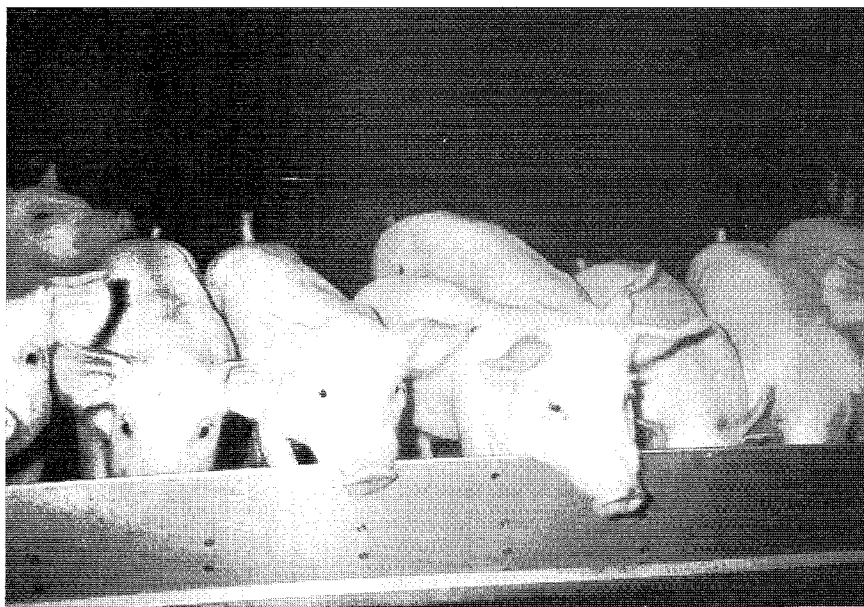
Svineproduktionen, der i dag er på 225 søer og en årsleverance på ca. 5000 slagtesvin, er også udbygget i flere omgange. Der er bygget slagtesvinestalde, smågrisestalde – siloer og gylletanke, ligesom der er

ombygget flere gange, efterhånden som inventar og staldsystemer udvikledes til at være mere rationelle og effektive. Inventarudskiftningen i de seneste år sker for at fremme dyrevelfærdet. Udvidelserne er sket, efterhånden som management og økonomien var til det. Det har i perioden været den mest almindelige fremgangsmåde. Vi har også følt det som vores styrke – vel vidende

at det i dag og i fremtiden foregår på en anden måde.

Vi har bestræbt os på at skabe gode arbejdsforhold for vores medhjælpere, fordi det er forudsætningen for at fastholde kvalificeret og trofast arbejdskraft. På et landbrug kan man ikke dreje nøglen kl. 16.30, tage fri og møde næste morgen. Tingene skal gøres og problemerne løses uanset på hvilket tidspunkt af døgnet, de opstår, ligesom antennerne hele tiden skal være slået ud for at opfange signalerne, hvad enten det er pludselig angreb af glimverbøsser i rapsmarken eller en so, der skal have fødsels-hjælp. Derfor skal god medhjælp over at være faglig dygtig også være trofast og loyal i at skabe det bedst mulige fælles resultat. Sådan har vi heldigvis oplevet vores medhjælpere, idet vores gifte medhjælper for et par år siden kunne fejre 25 års jubilæum og vore unge, for tiden 2, har været hos os i perioder af 2 og 3 år.

Hvis jeg som landmand skal vurdere og se disse 30 års udvikling i bakspejlet, så har det udover en fantastisk faglig udvikling, især været de store politiske beslutninger, og først og fremmest Danmarks indtræden i EF 1. jan. 1973, der kom til

»Griseforundring«.

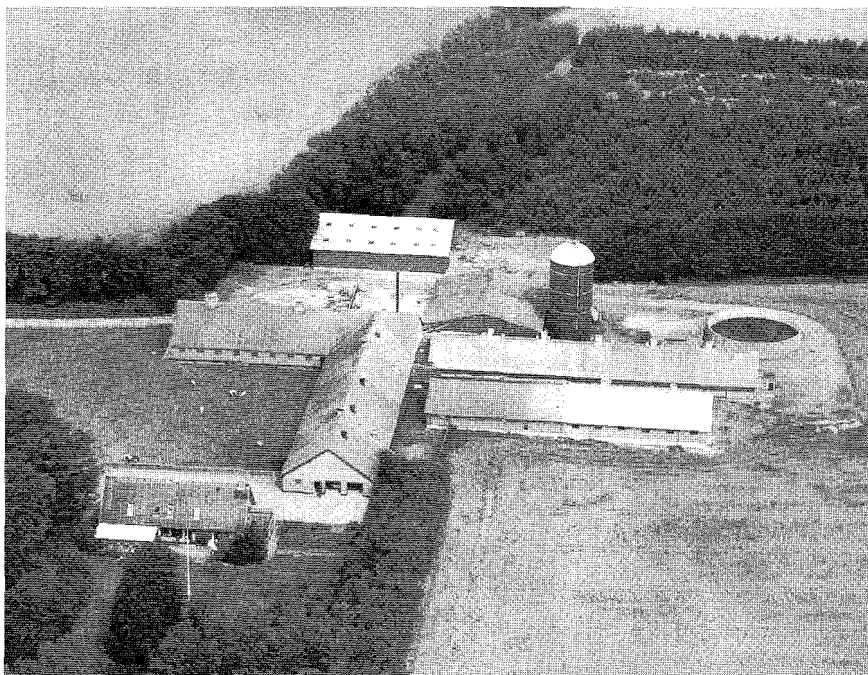
at præge udviklingen. 60-erne kan beskrives som venteårene. 70-erne blev effektivitetens årti, mens 80-erne blev eftertænksomhedens årti. 90-erne bliver løsningernes år – de gode år.

EU-landmanden

Mens vi på Teglård ventede på EF, blev stuehuset ombygget og moderniseret. I tiden forud for EF-afstemningen forberedte vi os med at gøre alle forberedelserne til en stor ny slagtesvinestald, der manglede kun den endelige underskrift. Smågrise- ne blev ikke solgt, men opstaldet i løsdrift i maskinhuset. – Dagen efter »ja'et« begyndte vi at bygge og den 10. marts 1973 kunne vi næsten fylde stalden med 600 store grise. Det blev en god forretning, for slagtesvinene var som forventet steget betragteligt.

I 70'erne opstod begrebet den effektive landmand – ikke kun EF, men også den danske regering opfordrede med billige lån til at få gang i udviklingen og øge produktionen. Vi ombyggede til mere moderne inventar, så der kunne gå flere grise i staldene. Effektiviteten krævede også, at der skulle gå flere grise i stierne. Marken blev tildelt så meget kunstgødning, at vi var sikker på, at kvælstoffet ikke var den begrænsende faktor for udbyttet. Gyllen blev kørt ud på alle tidspunkter uden viden og opmærksomhed på udnyttelsesgraden af indholdet. Vi begyndte at drømme om, at vi også på de midtjyske lette jorde kunne komme med i 10 tonsklubben, d.v.s. avle 100 hkg. hvede pr. ha. Inflationen steg og steg, renten nåede 23%, inden det hele kulminerede og vendte omkring 1980 – og en langvarig landbrugsøkonomisk krise begyndte.

Heldigvis var vi selv i landbruget begyndt at stille kritiske spørgsmål til, om udviklingen nu også var helt rigtige. Jeg deltog i adskillige møder omkring 1980-81, hvor vi diskuterede det uholdbare i at lukke flere grise i stierne. Jeg husker, det

Teglård 1996.

var Ritt Bjerregaard, der i 1982 var først med en synlig, voldsom kritik af vores måde at gøre tingene på – og i årene siden er kritikken gået på overgødskning med forurening af vandløb og fjorde til følge. Pesticid- anvendelse, der forurener grundvandet. Kritikken om det dyreetiske og manglende dyrevelfærd var det, der gjorde allermest ondt på en landmand.

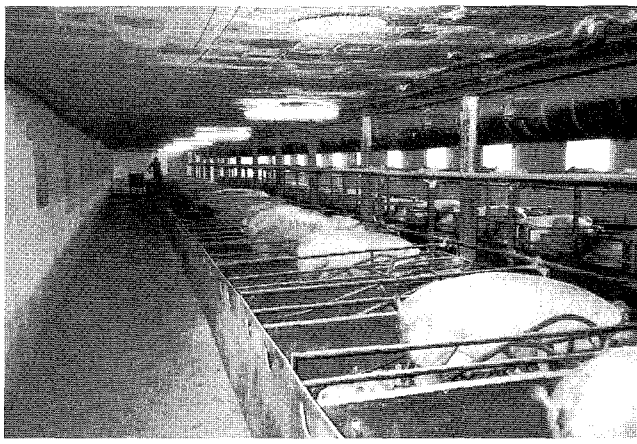
Det var hårde år, fordi kritikken i alt for høj grad gik på den enkelte landmand – man glemte helt, at landmænd, som alle andre, er et produkt af sin tid. I dag ved vi, at de store forureningsskandaler ikke kommer fra gødning og pesticid- anvendelse i almindeligt landbrugsdrift, men fra de store bysamfund. Spildevandet er efterhånden rensat, men gamle utætte kloakrør er tikende bomber. Den virkelige fare for grundvandet kommer fra punktforurening fra gamle fabriksgrunde med kemi- og oliebaseret affald, og pesticidforureningen stammer især fra total ukrudtsbekæmpelse på offentlige arealer og haver. Alt sammen er det forværret ved mere end 100.000 boringer landet over, administreret af energistyrelsen, for at

undersøge Danmarks undergrund – man glemte bare at forsegle boringerne.

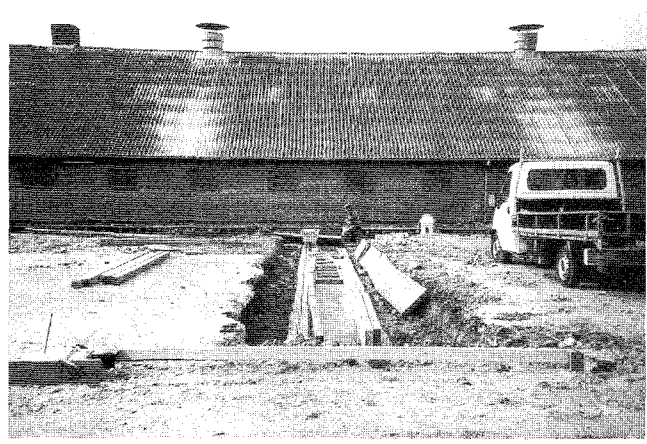
Det var godt, at pegefingern blev rejst i tide; det var godt, vi havde kollegaer, der blev optaget af den økologiske tankegang og tog den op på egne landbrug. En løsning bliver det ikke; men de sender vigtige signaler til vi andre. I dag har vi i landbruget, også os på Teglård, travlt med at lære at producere på en måde, der kan opnå forbrugernes tillid.

Som et nyt, lille bidrag har vi netop denne sommer bygget ny stald, så vore drægtige søer ikke skal stå bundne, men gå i løsdrift på dybstrøelse. Søerne får en radiobrik i øret og fodres individuelt i elektronstyret foderstation.

Et bæredygtigt landbrug – siger politikerne. Landbrugets svar er »integreret produktion« – et lysegrønt landbrug med en høj udnyttelse af husdyrgødningen og en samlet gødningstilførsel, der nøje svarer til det, planterne fjerner. Behovsbestemt pesticid-anvendelse med miljøvenlige produkter. Store dele af jordbrugsforskningen giver baggrunden for optimismen, men

Båsestalden, der...

... nu afløses af en ny løsdriftstald.

fortidens tillid til landmanden er afløst af mistillid og et omfattende bureaukrati.

Den frie bonde – en saga – men...

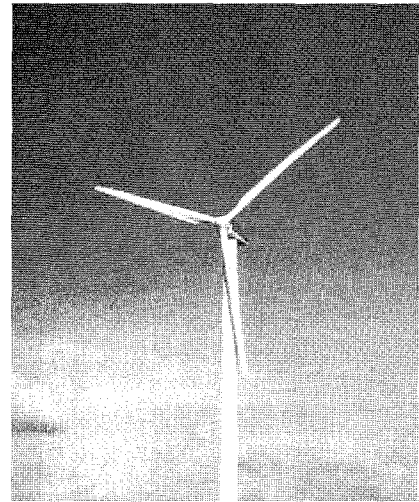
Den frie bonde, som historien beskriver, er ikke mere. Landmanden – eller måske mere rigtig – producenten af fødevarer efter industri-lignende strategier til mætte og skræmte forbrugere, bliver i dag styret af lovgivet regelsæt på alle områder i mark og stald. Et utal af skemaer skal udfyldes og følges. Det offentlige kontrollerer, retsfølger og straffer med store bøder. Producenten skal i 5 år kunne dokumentere, hvad der blev brugt, hvornår, hvorfor og i hvilken mængde.

Mange landmænd opgiver fortvivlet og vil ikke mere. På Teglgård køber vi konsulenthjælp til papirvældet og bruger kræfterne på at

holde humøret oppe i sikker overbevisning om, at regelsættene og kontrollen i en eller anden fremtid vil genskabe forbrugernes tillid til os landmænd som fødevareproducenter.

90'erne bliver de gode år, fordi vi nu ved, at vi med forskningens hjælp finder løsninger på de kritiserede områder – uden at skulle efterleve de økologiske dommedagsprofetier med nedsat produktionsevne. Bæredygtighed for en dansk landmand er også at være vort ansvar bevidst overfor for en verdens befolkning, hvor der fortsat er alt for mange, der lever i sult og armod. Kvantitet er afløst af kvalitet, og det indgår i sin videste betydning i vore målsætninger og i hele vores daglige færden. Som landmænd har vi mistet noget af fortidens frihed ved konstant at blive kontrolleret, men

det opvejes fuldt ud af en indre glæde over at vide, at den jord, som vi kun har til låns af vore børn, bliver afleveret i ordentlig stand.

Fremtidsperspektiv: En vindmøllepark ventes opført i efteråret 1996.